

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ПРОВЕДЕННЯМ АТЕСТАЦІЇ РОБОЧИХ МІСЦЬ ЗА УМОВАМИ ПРАЦІ PROBLEMATIC ISSUES IN THE REGULATION AND CONTROL OF CERTIFICATION OF WORKPLACES ACCORDING TO WORKING CONDITIONS

Атестація робочих місць за умовами праці відведена значна роль в системі управління охороною праці на підприємствах, установах та організаціях. І це цілком виправдано та закономірно, адже у відповідності до основного Закону України – Конституції України надважливими та першочерговими завданнями держави є гарантування та забезпечення дотримання прав на належні, безпечні і здорові умови праці працівників, попередження професійних захворювань, недопущення випадків виробничого травматизму, усунення шкідливих та небезпечних виробничих факторів на робочих місцях працівників.

Чинним законодавством України до роботодавців встановлена вимога щодо забезпечення належного стану охорони праці та гігієни праці на підприємствах, в установах та організаціях. Зокрема сюди відноситься і усунення виробничих ризиків, забезпечення необхідною інформацією й належним навчанням працівників, а також належне фінансування даних заходів.

Виконання заходів, щодо створення безпечних і здорових умов праці, а саме проведення атестації робочих місць за умовами праці має виконуватись керуючись такими принципами, як виявлення на робочих місцях працівників шкідливих та небезпечних виробничих факторів та їх подальше усунення, належного проведення процедури атестації робочих місць за умовами праці

Однак, на практиці під час проведення атестації робочих місць за умовами праці, роботодавці досить часто стикаються з прогалинами в законодавстві, зловживаннями з боку органів державної влади та корупційними ризиками. В даному дослідженні автор детально проаналізував законодавство України у сфері проведення атестації робочих місць за умовами праці, в ході чого автором були виявлені прогалини в законодавстві в цій сфері, котрі в свою чергу створюють певні труднощі для роботодавців під час проведення атестації. З метою усунення виявлених прогалин та невідповідностей в законодавстві, автором статті були надані відповідні рекомендації, впровадження яких допоможе усунути проблеми котрі виникають на практиці під час проведення атестації.

Ключові слова: атестація робочих місць за умовами праці, безпечні умови праці, шкідливі

умови праці, шкідливі та небезпечні виробничі чинники.

Attestation of workplaces according to working conditions has a significant role in the occupational health and safety management system at enterprises, institutions and organizations. And this is completely justified and natural, because in accordance with the main Law of Ukraine – the Constitution of Ukraine, the most important and primary tasks of the state are to guarantee and ensure compliance with the rights to proper, safe and healthy working conditions of employees, prevention of occupational diseases, prevention of industrial injuries, elimination of harmful and dangerous production factors at employees' workplaces. The current legislation of Ukraine requires employers to ensure the proper state of labor protection and occupational hygiene at enterprises, institutions and organizations. In particular, this includes the elimination of production risks, provision of necessary information and proper training of employees, as well as proper financing of these measures. The implementation of measures to create safe and healthy working conditions, namely the certification of workplaces according to working conditions, should be carried out in accordance with such principles as the identification of harmful and dangerous production factors at the workplaces of employees and their subsequent elimination, the proper implementation of the procedure of certification of workplaces according to working conditions labor. However, in practice, during the attestation of workplaces according to working conditions, employers quite often face gaps in the legislation, abuses by state authorities and corruption risks. In this study, the author analyzed in detail the legislation of Ukraine in the field of attestation of workplaces according to working conditions, during which the author identified gaps in the legislation in this area, which in turn create certain difficulties for employers during attestation. In order to eliminate the identified gaps and inconsistencies in the legislation, the author of the article provided relevant recommendations, the implementation of which will help to eliminate problems that arise in practice during certification.

Key words: certification of workplaces according to working conditions, safe working conditions, harmful working conditions, harmful and dangerous production factors.

УДК 351.78
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.40.6>

Артеменко В.В.
аспірант кафедри менеджменту та адміністрування
Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Права людини на безпечні та здорові умови праці передбачені Конституцією України, котра є основним законом України [1]. Ацев свою чергу означає, що проведення атестації робочих місць за умовами праці є одним із ключових завдань для роботодавця, які покликані забезпечити здорові умови праці для працівників.

Атестація робочих місць за умовами праці – це – комплексна оцінка всіх факторів виробничого середовища і трудового процесу, супутніх соціально-економічних факторів, що впливають на здоров'я і працездатність працівників в процесі трудової діяльності [2].

Метою статті є аналіз законодавства України у сфері атестації робочих місць за умо-

вами праці, з метою виявлення невідповідностей та прогалин, а також надання пропозиції щодо їх усунення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Характеризуючи ступінь наукової розробленості проблематики атестації робочих місць, слід врахувати, що дана тема вже неодноразово аналізувалася такими авторами, як Л.І.Лазор, М. В. Ранцев, М. В. Щеколдіна, І. К. Дмитрієва, Н. Б. Болотіна, О.О. Лакіза, С. О. Іванов, В. І. Щербина, О. М. Обушенко, Д. Гордієнко. у підручниках, монографіях, періодичних виданнях. Проте, додаткового вивчення потребують питання пов'язані з процедурою проведення та державного контролю за проведенням атестації робочих місць, розгляду та розв'язання проблем, обумовлених недовконалістю нормативно-правової бази [3].

Методологія проведення дослідження.

Автор статті використовував у своєму дослідженні наукові статті, законодавство України у сфері проведення атестації робочих місць та медичних оглядів, дані з веб-сайтів з метою збору інформації, а також дослідження українських вчених, для проведення ефективного та якісного аналізу стану законодавчої бази з цих питань.

Виклад основного матеріалу.

Атестація робочих місць. Законодавчою підставою для проведення атестації робочих місць за умовами праці є ст.13 Закону України «Про пенсійне забезпечення» [4], ст.7 Закону України «Про відпустки» [5], ст.5 Закону України «Про охорону праці» [6], а також статті 51,76,100,163,165,166,167,168 Кодексу законів про працю України [7].

Нормативною базою проведення атестації робочих місць за умовами праці (далі – атестація) є Порядок проведення атестації, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.1992 року № 442 (далі – Порядок № 442) [8]. Даний порядок конкретизують Методичні рекомендації для проведення атестації затверджені постановою Міністерства праці України від 01.09.1992 року № 41 [9], та Інструкція щодо заповнення Карти умов праці під час проведення атестації, затверджена спільним наказом МОЗ та Міністерства праці України від 27.11.1992 року №06-41-48 [10].

Основна мета атестації полягає в регулюванні відносин між роботодавцями та працівниками у сфері реалізації прав на здорові й безпечні умови праці які до того ж гарантовані Конституцією України, пільгове пенсійне забезпечення, пільги та компенсації за роботу зі шкідливими та небезпечними факторами.

Контроль за організацією проведення атестації, до 2017 року здійснювався санітарно-е-

підеміологічними службами (далі-СЕС). Однак, з ліквідацією СЕС у 2017 році її функції повинні були бути передані Державній службі України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба). Але на практиці все скінчилось тим, що місце СЕС посіла Державна служба України з питань праці (далі-Держпраці) та ще й без внесення відповідних змін у нормативні документи, пов'язані з проведенням атестації робочих місць. З того часу Держпраці почала вимагати проведення фінансово затратної атестації робочих місць усюди, де вона має хоч якийсь вплив. Були зафіксовані навіть випадки, коли під час оформлення новоствореним підприємством дозволів на виконання/експлуатацію обладнання підвищеної небезпеки представники Держпраці вимагали проведення атестації робочих місць, які фактично ще не були створені [11].

Варто зазначити, що під час проведення спеціального розслідування випадків смерті на виробництві (тобто нещасних випадків, які стали наслідком раптового погіршення загального стану здоров'я) в оформленому Акті спеціального розслідування Держпраці вказує на причинно-наслідковий зв'язок між настанням випадку смерті та непроведенням атестації робочого місця за умовами праці. І відповідно, серед заходів за результатами нещасного випадку вказують на необхідність проведення атестації всіх робочих місць, яка коштуватиме підприємству чималих коштів [11].

Базисом атестації робочих місць за умовами праці є гігієнічні дослідження. Гігієнічні дослідження з метою визначення та оцінки умов і характеру праці здійснюються відповідно до Державних санітарних норм та правил «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу» затверджених наказом МОЗ від 08.04.2014 р. № 248 (далі – Наказ №248) [12].

Порядок атестації лабораторій на право проведення гігієнічних досліджень факторів виробничого середовища і трудового процесу затверджено наказом Мінсоцполітики та МОЗ від 29.05.2018 р. № 784/1012 (далі– Порядок № 784) [13].

Атестація лабораторій є складником системи забезпечення контролю за якістю проведення атестації робочих місць за умовами праці та здійснюється з метою забезпечення ефективності проведення досліджень факторів виробничого середовища і трудового процесу для атестації робочих місць за умовами праці (п.4 Порядку №784). Інформація про атестовані лабораторії розміщується на офі-

ційному вебсайті Держпраці (п.9 Порядку № 784) у реєстрі «Інформаційний перелік лабораторій, атестованих на проведення гігієнічних досліджень факторів виробничого середовища і трудового процесу».

Кожна лабораторія, яка прагне бути внесеною в реєстр атестованих на право проведення атестації робочих місць лабораторій, надає в Держпраці перелік факторів виробничого середовища та трудового процесу, які вона може вимірювати, виходячи із своїх можливостей.

Держпраці здійснює контроль за якістю проведення атестації робочих місць за умовами праці згідно ст. 33 Закону України «Про охорону праці» [6]. Також на Держпраці покладено функції контролю за правильністю застосування Списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затверджених постановою КМУ від 24.06.2016 №461 (далі – Список №1 та Список № 2) [14], списків виробництв, робіт, цехів, професій та посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці, затверджених постановою КМУ від 17.11.1997 р. № 1290 (далі– Список № 1290) [15], Переліку виробництв, цехів, професій і посад із шкідливими умовами праці, робота в яких дає право на скорочену тривалість робочого тижня, затвердженого постановою КМУ від 21.02.2001 р. № 163 (далі– Перелік №163) [16], Переліків робіт із особливо шкідливими і особливо важкими та шкідливими і важкими умовами праці, на яких встановлюється підвищена оплата праці, та інших нормативно-правових актів, відповідно до яких надаються пільги та компенсації працівникам за роботу із шкідливими умовами праці.

Отже, маємо наступну ситуацію в питанні контролю за якістю проведення атестації робочих місць за умовами праці:

Держпраці контролює якість проведення атестації робочих місць за умовами праці, однак нині немає нормативного документа, який визначав би порядок оцінки якості проведення атестації;

– МОЗ та Мінсоцполітики України не мають повноважень у сфері атестації робочих місць (тобто фактично відсторонились від вирішення питань, пов'язаних з атестацією робочих місць), хоча цими органами затверджено порядок атестації лабораторій на проведення гігієнічних досліджень факторів виробничого середовища і трудового процесу. А Мінсоцполітики затвердило порядок застосування Списків № 1 та № 2;

– МОЗ та Мінсоцполітики України затвердили порядок атестації лабораторій на проведення гігієнічних досліджень, однак Держпраці уповноважено координувати атестацію лабораторій на право проведення лабораторно-інструментальних досліджень умов праці з визначенням шкідливих та небезпечних факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу;

– Прогалини в чинному законодавстві фактично призвели до монопольного становища Держпраці у сфері контролю за проведенням атестації робочих місць за умовами праці, що спричинило численні випадки зловживань з боку Держпраці в цій сфері.

Висновки. З метою врегулювання питань щодо удосконалення механізму державного контролю за якістю проведення атестації робочих місць за умовами праці необхідно:

– Врегулювати чинне законодавство з питань проведення атестації робочих місць за умовами праці шляхом внесення відповідних змін, котрі залучать до процесу контролю за якістю проведення атестації МОЗ та Мінсоцполітики, адже цими органами виконавчої влади затверджена значна частина нормативно-правової бази, щодо атестації робочих місць;

– Впровадити зміни в законодавство, котрі позбавлять Держпраці монопольного становища в контролі за якістю проведення атестації робочих місць за умовами праці, адже монопольне становище досить часто призводить до зловживань та корупційних ризиків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : Закон України від 28 чер.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.04.2024).
2. Методичні рекомендації для проведення атестації робочих місць за умовами праці від 01.09.1992 № 41. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM014202> (дата звернення: 11.04.2024)
3. С.М. Валявський, А. Валявська. Атестація робочих місць за умовами праці на підприємстві та напрями удосконалення її проведення. *Ефективна економіка*. 2019 № 11.
4. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 5 лист. 1991 р. № 1788-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення: 11.04.2024).
5. Про відпустки: Закон України від 15 лист. 1996 р. № № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.04.2024).
6. Про охорону праці: Закон України від 14 жовт. 1992 р. № № 2694-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 11.04.2024).

7. Кодекс законів про працю: Закон України від 10 груд. 1971 р. № № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/322-08> (дата звернення: 11.04.2024).

8. Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці: Постанова КМУ від 1 серп. 1992 р. № 442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.04.2024).

9. Методичні рекомендації для проведення атестації робочих місць за умовами праці: Постанова Міністерства праці України від 1 серп. 1992 р. № 41. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN622> (дата звернення: 11.04.2024).

10. Інструкція щодо заповнення Карти умов праці під час проведення атестації: Наказ Міністерства праці України та МОЗ України від 30 лист. 1992 р. № 06-41-48. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/229__229 (дата звернення: 12.04.2023)

11. Т. Діордічук, М. Федоренко. Чорні діри охорони праці. *Охорона праці*. 2024. № 3 С.44-49.

12. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу: наказ МОЗ України від 8 квіт. 2014 р. № 248 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14#Text> (дата перегляду: 12.04.2024)

13. Про затвердження Порядку атестації лабораторій на проведення гігієнічних досліджень факторів виробничого середовища і трудового процесу: наказ М-ва соціальної політики України та М-ва охорони здоров'я України від 29 трав. 2018 р. №784/1012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0905-18#Text> (дата перегляду: 12.04.2024)/

14. Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах: постанова КМУ від 24 черв. 2016 р. № 461. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/461-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2024).

15. Про затвердження Списків виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці: постанова КМУ від 17 лист. 1997 р. №1290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1290-97-%D0%BF#Text> (дата перегляду: 12.04.2024)

16. Про затвердження Переліку виробництв, цехів, професій і посад із шкідливими умовами праці, робота в яких дає право на скорочену тривалість робочого тижня: постанова КМУ від 21 лют. 2001 р. № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/163-2001-%D0%BF#Text> (дата перегляду: 12.04.2024).